

— tudi drugi premóshni, ki so s vřim obilno obdarovani, bi nar hitrejšhi rejo murv, s njo pa tudi rejo řvilnih gosenz napraviti samogli, de bi řvilo ali shido po řvřih perpravnih krajih prědli. Naj bi premóshni posnemali, kar so v řofednih deshelah veliko prěd sazhěli; naj bi pomagali s vřo mozhjo, de bi se rěja murv in řvilnih gosenz na řlověnskım rásřhirila; naj prěmoshni prasnim rokam delati, in potrebnim sařlushiti dajo; naj kashejo pót, kjer samorejo po nji hoditi; popravili ři bojo takó ne le řvojih lařtnin, in pomnoshili ne le řvojih perhodkov, ampak popravili bojo tudi lařtinine kmetijske, in pomnoshili perhódke zele deshele; hvala jim bo, ker bojo drugi dobizhek řposnali in kmalo po isgledu sa njim hiteli, ki se morebili is pomankanja ali is nevédnosti sdaj řhe ne predersnejo, noviga perdelovanja sazheti. Tudi bojo řposnali, de novo obdelovanje in nove opravila ne bojo navadniga in potrebniga kmetovanja odrivale, ker delo, kar rejo murv in řviloprejk saděne, le řtari řludjě in taki lahko opravijo, ki niso sa drugo, in řizer nizh opraviti nimajo.

Kdor se s kmetvanjam pezhá, in od njega perhodkov shivi, kmálo previdi, de je treba ři domiřhljovati, kakó bi se moglo nar vezh dobizhka od řvoje kmetije řpraviti, in de bi družina, posři in najemniki, ki vezhkrat pohajkvaajo, zhěs léto sadořti opravila imeli. —

Ni sadořt le vediti, de vřfska terta le na peřhěni semřji rodi, in de vinógrad řolnznhni breg potrebuje. Kdor se s perdelovanjam vina pezhá, se mora tudi uzhiti, kaj umetniga dela je potreba per vinu, od řadila terte notri da napoleniga vřfskiga řoda; posnati mora umetno řreshbo od mlade terte, in posřed, dokler rodi, mora posnati umetno řreshbo vina notri da prodajenja.

Zhe je ravno snano, de se le v perpravnih řolnznhnih, in tedej prav gorkih krajih tudi le prav dobro in mozhno vino perdelovati samore, je vender řef, de zhlovesřhka umetnořt in prid samoreta pomagati, de je vino shlahtnejřhi, boljřhi; de se dalje ohrani, in de ima vřřhi zěno.

Zhe bojo vřnzharji (vinogradniki) řtare řhkodljive naváde opuřtili, in řtorili, kar řkufřhnja uzři, in kar umetni řludjě řvétvajo: se bodo marřiktěri řhkodi odtegnili, in previdili bodo, de je prav, kakor po drugih deshelah s řvinam ravnaajo; tó naj jim bo isgled. —

Ak' travn'kov glěřhtal' ne bóte,
Vam travniki bodo puřtóte.

Vidili řmo, kakó je mogozhe is řlabih in puřřih semřjá dobre njive narediti; sdaj pa hozhemo nekoliko pokasati, kakó se tudi kumerne řenořheti in sapuřřeni travniki popraviti dajo, de se bo na njih vezh řkofřlo.

Kdo bi ne bil preprizhan, de koliko vezh kmetija velja, zhe řo řraven nje dobre řenosřeti, in řepi travniki per řiřhi. Pa vender le po řed-

kim se najdejo, de bi se sa popravljanje in pobolřřhanje řvojih kóřhinj kaj prida persadevati hotli. řim ter tje se malo kaj le řgodi.

Dóřti kmětov je, ki miřřlijo, de řenosřetam in travnikam nizh drusiga trěba ni, kakor řih pokofřiti. Na nektěrih od prevelike mozhave, na drusih savoljo puřřhóbe malo kaj, dóřřikrat řhe toliko pizhe ne srařte, de bi se plazhalo, jo řpravljati.

(Konez řledí.)

Pomózhki v řili.

Po léti vezhkrat dvójna neřřézha tudi řludi na deshěli sadene, de njih řhivřjenje v nevarnořt pride in urne pomozři potrebuje. Sató te pomózhke v řili v novřze dénemo, ker řo naměnene, povřod in vřřelaj s dobrim řvetam po mogózhofři pomagati.

1. Kako se ima ravhati, de, zhe je mogozhe, vtonjen zhlovek řpet k řhivřřenju pride?

1. Is vode potegnjenimu je trěba prezej řhe v řholnu, ali pa na bregu pomagati.

2. Péne, in vřhafi řhe kaj vode imá v pljuřhih; urno je tedaj trěba vodo isřpraviti is perř. Pa ne na glavo ga pořtaviti; to je nevarno in ne móre se té řhkódljive navade dóřti řvariti; ravno to vezhkrat řmert perneře in boshji řhlak rad vdari.

3. Potlej se mora vtonjenez na řěřno řtran pološiti in tako se móra preneřti v řlishno řiřho ali kozho.

4. Tam se mora vřa oblěka ř njega porěsati, pa ne prevezh gibati ga. V pogrěte řjuhe ali kóže se mora saviti, v ogrěto pořřteljo položiti; tode glava mora biti řmiraj vřřhi od nóg in teló mora na řěřni řtrani řeshati.

5. ře mora dergniti po vřim řhivótu s gorko řuho řlanělo, s řuknam ali pa s řhetjo (kertazho).

6. Kadar je řhivot do řuřiga oděrgnjen, je treba řlanělo v řalmjakovzu, v řelěnovzu (řiřřhorngajřt) ali v řhganju pomozřhiti in ga řpet řhe mozhno oděrgovati.

7. V gorkim vinu ali řhganju pomozřenih řlasiniz mu je trěba na řhlizhizo, na vrat in na obojo řakotnizo pokladati.

8. Na řesik mu je trěba kaniti nékaj kapřiz vina, ali řhganja, ali řelěřovza.

9. Po ořhivřři vtonjenez rad is řebe mészhe ali kofřlá; to mu je řdravo, sató mu je řhe na řařř trěba, kaměřřhne vóde dajati.

10. Pervřzh je treba řape řkosi uřřa ali nořřize vanj piřniti, pa ne pre řilno; piřavnik ali měh je nar boljřhi sa tó.

11. Po vřpihu ga je pa treba po řhivotu lé řhe bolj řmukati in dergniti.

12. ře mora řhřatáti po řratu in po nořu s řkurjim perěřam.

13. ře mora s řěřko ali řilo po podřlatih

tepljati, s kafrovzam (kafergajstam) po herbtu masati, na ušhêa njegovo imê klizati in majati.

14. Tudi greti in ogrêti ga je treba; gorkota ali toplota ga nar bolj oshivlja.

15. Sdrav zhlovek naj se k vtônjenzu vleše, de ga s svojo toploto ogrêje.

16. Zhe je v liza rudezh, môdrašt (vishnjev) ali zhernkast, in zhe imá napête in svitle ozhi, mu je treba pufhati.

17. Vse to je trêba dolgo zhafa s njim skuhati; nar mênj 4 ure.

18. Oshivljenimu je pa trêba pozhítek dati.

II. Kako se ima is takim ravnati, ki je bil od štrele obit?

1. Taziga je trêba hitro na hlap ali na sapo prinešti in ga s vodo shkropiti.

2. Bersh ko je mogózhe je trêba sape skosi ušta va-nj pihni in mu salmjakovza pod nos in na jesik dajati.

3. S suhim pertam ali pa s shganjem ga trêba méti in dergniti.

4. Jamo je trêba škopati, do vratú ga va-njo poloshiti in ga dva ali tri perste na debélo s perstjó safuti; tako naj leshí eno uro, ali pa šhe dalje; obras se mu pa mora med tém neprenehama s vodo polivati.

5. Kadar se prebudí, ga je trêba v posteljo prenesti, pridno ga dergniti in ojéshane vóde mu v ušta dajati.

6. Ktéri niso bili na nagloma konzhaní, ampak se spét oshivé ali se kaj savédo, toshijo, de so vfi smamljeni. Tudi tréšk divjiga ognja šhe dolgo obzhutújejo. Pokója in krépkih vshítkov jim je trêba.

Nove bukve.

Bukve sa kméta,

kako se ima per kupovanju, plemenanju, rêji in opravljanju kónj splòh obnafhati, de bi jih bolésen obvaroval in v njih unanjih in notrajnih bolésnih sam sebi svetoval in pomagal.

Po vólji z. k. krajnfke kmetijfke drushbe, spisal in na svitlo dal

Dr. Janes Bleiweis,

sdravnik sa shivino, z. k. uzhenik sdravilftva sa shivino in tajnik z. k. kmetijfke drushbe v Ljubljani.

I. DEL, s podóbfhino sa sposnanje starosti is sób.

V Ljubljani. Natifnil Joshef Blasnik. 1843.

S tém nadpisam so ravno sdaj bukve na svitlo prifhile, ktere so shé dolgo sheljene bile. Namest drusih besedi hozhemo našim bravzam predgovor in kasalo teh bukev dati, de bodo namen poduka posnali. Predgovor je tak le:

„Ljubi moji kmétji! tukaj vam bukve podam, ki vaf imajo uzhati, kako imáte s konjem v dnovih sdravja in bolésni ravnati“

„Kmalo bote tudi enak podúk sa govéd, fvinje, ovzé, in pfe dobili.“

„Té bukve sm sa vaf spisal, ker so mi bile vafhe potrebe snane, in ker me je z. k. kmetijfka drushba, ki vam refnizhuo vse dobro shelji, k temu spodbódlá.“

„Vém fizer, de je veliko tazih ljudi, ki mislijo, de vam v bolésni vafhe shivine svetovati snajo — pa nikar jim ne verjemite. Pomislite, de je shivinfko teló tudi od módriga stvarnika vftvarjeno in de je dèlo polno modrosti, ktero famo tifti pregledati more, kdor se je na to uzbil, in na to uzhenje mnoge fkuftnje stavil.“

„Jes fim se sam vezh let na Dunaju okrog bolnih shivin po fhtalah médel in vse fim bral, kar so drugi sdravniki sa shivino fkuftili in snafhli; mislim tada, de fim v ftanu vam korifniga in svéftiga svetovavza v téh bukvih v roko podati.“

„De bi vam pa ne dal sgol kofzhkov, ki famo od nekterih bolésin uzhé, fim vse vkup spravil, kar vam je trêba. Sakaj vediti morate, de je ravno tako potrebno, shivino bolésin varovati, kakor bolnim k sdravju pomagati. De bote pa svojo shivino bolésin varovati mogli, morate okoljnost, v kterih shivina sbolí, posnati; torej tá prvi dèl posebno uzhi, kako se imájo konji ofkerbljevati in opravljati, de ne sbolé.“

„Kdor vé, od kodí bolesni pridejo; kdor té odvrazha in vé, koga de nima med bole-snijo shivine ftoriti: verjemite mi, tá je sa svojo shivino ftoril, kar je bilo nar bolj trêba.“

„V drugim dèlu tega pifanja, ki bo po prvem, kakor bo mogózhe, kmalo na svitlo dan, vam bom nar prostefshi pomozhke povédal, s kterimi se unajne in notrajne konjke bolésni odpravljajo, zhe nimate pomozhi umniga sdravnika sa shivino, in drusiga ne morete ftoriti, kakor po navadniga shafkiga sdravnika poflati. Skosi te bukve poduzhenim vam bô tudi lahko, pametnimu sdravniku sa shivino, komur svojo bolno shivino osdravljati dafte, na roko iti. Od vfih bolésin, kolikor bo mogozhe, bom govoril, in de me bo Gorenez tako lahko, kakor Dolenez in Notrajnez rasumil, je z. k. kmetijfka drushba fkerbéla, de fim od umnih ljudi iména vfih bolésin prejél. S to pomózho, sa ktero se dobrotljivim gospodam, posebno duhovnim gospodam, sdaj ozhitno sahvalim, si upam bukve sloshiti, ki se bodo povfód, kjér se naš jesik govori ali saftópi, dobre sa rabo fkasale.“

„Kar jesik v téh bukvih utizhe, fim se soper svojo voljo tam mogel ptujih besedi poflushiti, kjér je domazhik mankaló, in ker so tudi vezhkrat ptuje bolj snane, kakor domazhe.“

„Pojdite sdaj bukvize po deshéli, vofhim vam, de bi vaf moji rojaki prijasno sprejéli, taki, ki imajo veliko shivine in tudi taki, ki imajo le majhno fhtalo. Vfim prinesite pomózhi!“

V prvem dèlu bote v téh rezhéh poduzhenje dobili:

„§. 1. Kako se ima pri nakupovanju konj ravnati; kako se njih starost prav sposná. §. 2. Poduk v plemenanju kónj. §. 3. Réja in vpotrebovanje brejih kobil. §. 4. Pomózhi pri lahkih in teshkih porodi. §. 5. Od istrébe, in kako se imá istréba odpravljati. §. 6. Od nekterih prigódkov po porodu. §. 7. Od svershenja. §. 8. Od reje in opravljanja shrebét in kobil. §. 9. Od fhtále in njeniga ofkerbovanja. §. 10. Od kerme ali blaje. §. 11. Od napájanja. §. 12. Sklepne opómbe od shrenja in pitja shivin. §. 13. Od zhéje in zhédnosti. §. 14. Od fkerbi sa kopita in od podkov. §. 15. Od fréshbe in ofkerbljevanja bolnih konj. §. 16. Od usrokov bolésin splòh. §. 17. Kaj se ima pred vfm pomisliti, kadar kak konj sbolí? §. 18. Nekoliko vashnih besedi, kako bi se šhe mertvi konji v dnarje spraviti mogli. §. 19. Zefarfke poflave pri kupovanju kónj. §. 20. Sklep.“

Poduk, kako se starost konj is sob sposná, je s podobfhino tako na tanko rasloshen, de se bo vfiak v tej rezhi lahko isnajdel, starost kónj, ki so tudi vezh ko 20 let ftari, na tanko sposnal, in se tako obvaroval,